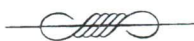

GALLÓ KRISZTIÁN

A magyar királyi 2. páncélosadosztály galíciai harcai

II. rész

Támadás Nadworna ellen (1944. április 17–18.)

ÁPRILIS 17-ÉN megindult a Nadworna elleni támadás, amely előtt két harccsoportra oszlott a hadosztály.

Az ún. Bercsényi-csoport – Bercsényi László ezredes, a 3. harcokocsiezred parancsnokának vezetése alatt – a 3/I. harcokocsizászlóaljából, a 6. gépkocsizó lövészászlóaljából és 2 tüzérségi ütegből állt. A feladatuk az volt, hogy Lahowce-Zuraki térségből elindulva bevegyék Grabowiecet, majd a Bystrzyca-Nadwornianska folyón átkelve foglalják el Fitkowot és Cucyłowot, és segítsék északról a Nadwornát ostromló csapatokat.

Az ún. Sándor-csoport – Sándor István ezredes, a 3. gépkocsizó lövészezred parancsnokának a vezetése alatt – a 3/II. harcokocsizászlóaljából, a 4. gépkocsizó lövészászlóaljából, a 2. felderítő zászlóaljából, a 2. utászszázadból és 4 tüzérségi ütegből állt. Ennek a harccsoportnak Solotwináról kiindulva Molotkowon és Hwozdon át kellett elfoglalnia Nadwornát.

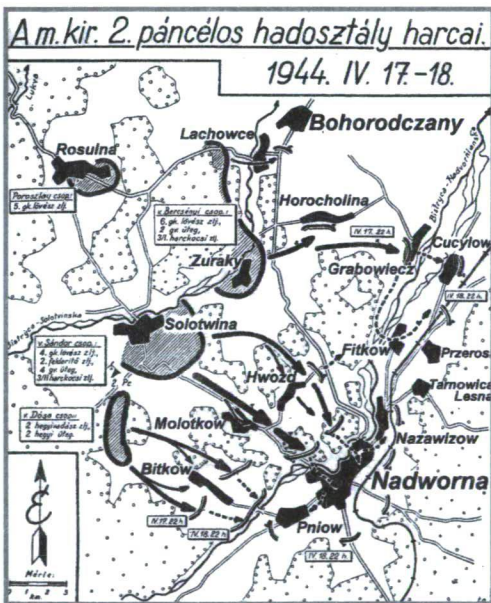
Alárendelték a hadosztálynak az ún. Dósa-csoportot – Dósa Endre ezredes vezetése alatt –, amely a 2. hegyidandár két megerősített zászlóaljából – a 10. és a 11. zászlóaljából – jött létre. Nekik a hadosztály déli szárnyát kellett biztosítaniuk, elfoglalva Bitkowot, majd Pniownál hídfőt létesíteni a Bystrzyca-Nadwornianskán.¹

Az 5. gépkocsizó lövészászlóalj tartá-

lékban maradt Rosulnán.² A támadás megindultakor a hadosztályparancsnok harcálláspontja egy hegyoldalra helyezkedett el, ahonnan a terep jól belátható volt. Mellette jelen volt még az előljáró XI. német hadtest parancsnoka: von Lieb altábornagy, Lakatos Géza vezérezredes, az 1. magyar hadsereg parancsnoka és Walther von Model vezértábornagy, az Észak-Ukrajna hadseregcsoport vezetője.

A támadásról Rugonyi György vezérkari főnöke, aki szintén itt tartózkodott, így írt: „A támadás IV. 17-én a délelőtti órákban kezdődött. Tompa, majd mindinkább erősödő morajlás jelezte a támogató német repülőek érkezését, melyek aztán zuhanórepüléssel bombázták az ellenséges tüzérségi állásokat és tartalékokat. Még tartott a repülőátadás, amikor a központilag vezetett hadosztálytüzérség megkezdte hatalmas tűzelőkészítést a betörési helyekre. Az ellenség vonalát, valamint a mélységi övet úgyszólván teljesen beborította a por és a füst. Ezalatt húztak előre a harcokocsikötélekek a készenléti helyről a megindulási helyig, és amikor a tüzérség áthelyezte a tüzet, félelmetes zúgással lendültek előre feltartóztatathatatlanul az ellenségre. (...) A füst és a por lassan oszladozott. A harcokocsikötélekek egymást tüztámogatásban részesítve törtek előre az ellenséges tüzérségi állások felé, míg a gyalogság néhány harcokocsi közvetlen támogatása mellett küzdötte le a még megmaradt fészkeket. Bercsényi László ezredes csoportja csak lassan nyert tért, mert ennek egy aránylag meredek domboldalon kellett először felküzdenie magát

harc árán, hogy azután a peremvonalat elérve É-ről támadhasson Nadwornára. (...) Hirtelen egy hang törte meg a csendet: »Ellenséges harcokcsi-ellentámadás Bercsényi László ezredes csoportja ellen!« ... Látható volt, amint a dombháton erős mélységi tagozásban T-34-es harckocsik támadnak a peremvonalra éppen felérkező első harckocsilépcső oldalába. (...) Most került először szembe a Turán harcokcsi a már félelmetes hírnű T-34-essel. (...) A páncélos harc rövid ideig tartott. A peremre éppen felérkező első lépcső azonnal megnyitotta a tüzet, míg a második lépcső teljes gázzal igyekezett oldalt kerülve feljutni a dombhátra, ott tüzelőállásba menve tűzharcba kezdett. Már az első lövések után az egyik T-34-es találatot kapott, kezelői kiugrálva a harckocsiból egy közeli tanyára menekültek. Nem sokkal utána egy másik gyulladt ki, majd két további vált mozgásképtelenné. A T-34-esek is kilóttak két saját harckocsit, de látva az eredménytelenséget fokozatos tűzharc alatt, visszahúzódtak és eltűntek a bozotos terepen.»³

A TÉRKÉPET A HADAK ÚTJÁN 1957. JÚNIUS–JÚLIUS ALAPJÁN KÉSZÍTETTE A SZERZŐ

Hadak útján

Valójában korántsem mentek ilyen simán a dolgok. A Sándor-csoport csapatai már a támadás elején elakadtak egy szovjet aknamezőben. Miután hatástalanították, betörték Molotkowba, ahol kemény harcot vívtak a visszavonuló ellenséges csapatokkal. A 2. felderítő zászlóalj 20 óra tájékán érte el a Bystrzyca-Nadwornianska folyót, de átkelni már nem tudott a hídon. Estig a 4. gépkocsizó lövészzászlóalj is kijutott a folyóhoz, miután elfoglalta a Hwozdtól északnyugatra fekvő dombokat.⁴ A harcokban kettő Csaba páncélgépkocsi és egy Botond teherautó veszett oda.⁵

A Bercsényi-csoport erdős-dombos terepen nyomult előre, és már ezen a napon megmutatkoztak a magyar harckocsik gyengeségei. Egy T-34-es szovjet harckocsi képes volt két órán át feltartóztatni a teljes támadó csoportot és kilövéséig három Turánt tett harcképtelenné.⁶ Később két újabb T-34-esbe ütköztek, melyek közül az egyiket kilótték. E harcokban Tarczay százados nehézharckocsi-százada vett részt.⁷ Ezek voltak a Turán harckocsik első éles harcai, felemás eredménnyel. Csak a Turán 75-ös volt képes a siker reményével szembeszállni a szovjet közepes- és nehézharckocsikkal, míg a Turán 40-es gyakorlatilag alkalmatlan volt a páncéloscsatákra. A nap további részében már csak a szovjet utóvéd gyalogos egységeivel kellett megküzdenie a Bercsényi-csoportnak, így estére már elérték Grabowicet.

A Dósa-csoport megszállta Bitkowitzet, valamint az attól északra és délre fekvő dombokat.

Az előrenyomulást nehezítette, hogy a magas, nyirkos erdők zavarták a rádióforgalmat, így az összeköttetés mind az egymástól sokszor több tíz kilométeres távolságra küzdő harccsoportok, mind az egyes harccsoporton belüli egységek között rossz volt. A 2. felderítő zászlóalj például semmit sem tudott a bal szárnyán harcoló 4. gépkocsizó lövészzászlóalj helyzetéről.⁸ Szólni kell még a terep

nehézségeiről is. Sűrű, nagy kiterjedésű erdők, több ágra szakadó patakok és folyók jellemezték ezt a dombvidéket. A tavaszi esőzések egyrészt megduzzasztották az olvástól már egyébként is áradó vizeket, másrészt teljesen tönkretették az erdei tereputakat, amelyek így gyakorlatilag járhatatlanná váltak a gépjárművek számára. A műutak birtoklásának ezért is volt nagy jelentősége a későbbiekben.

ÁPRILIS 18-ára virradó éjjel is folyt az előrenyomulás. A Bercsényi-csoportnak Grabowiec-től keletre kellett hidat szereznie a Bystrzyca-Nadwornianskán, a Sándor-csoportnak Nadwornától északra és nyugatra kellett ugyanezt tennie, míg a Dósa-csoportnak Pniownál kellett hídfőt létesítenie.

A Bercsényi-csoport Grabowiec megszállása után Cucylovnál és Fitkownál hídfőt létesített, de a csapatok többsége hidak hiányában nem tudott átkelni a folyón. A tőle északra harcoló 16. hadosztály nem tudott

lépést tartani az előretörésével, így a csoport északi szárnya fedezetlen maradt. Ebben a helyzetben Bercsényi a további előrenyomulást leállította.

A Sándor-csoport hajnalban indította meg az újabb támadását, de a várostól nyugatra fekvő hídnál elakadt a roham. Miután az utászok az ellenséges tűzben kijavították a hidat, a 2. felderítő zászlóalj csapatai délelőtt 10 óra körül a tüzérség fedezete alatt betörték Nadwornára. Ezután súlyos utcai harcokban este 19 órára sikerült kiverni a makacsul védekező szovjet utóvédeket.

A Dósa-csoport sikertelenül próbált átkelni az itt négy ágra oszló Bystrzyca-Nadwornianskán.⁹ Ezen a napon a hadosztály déli szárnyán harcoló 1. hegyidandár csapatai elfoglalták Delatynt. A XI. német hadtest pedig új parancsnokot kapott von Büнау altábornagy személyében. A fő célpont immár Kolomea városa, amely fontos közúti és vasúti csomópont volt.

A TÉRKÉPET A HADAK ÚTJÁN 1957. AUGUSZTUS ALAPJÁN KÉSZÍTETTE A SZERZŐ

Előrenyomulás Kolomea irányába (1944. április 19–23.)

ÁPRILIS 19-ÉN a következő feladatok vártak a hadosztályra: Lomadzynon át Sadzawka és Iwanowce bevétele, majd Dobratowon át hátba kellett támadniuk a Delatynnál harcoló szovjet erőket és felvenni a kapcsolatot az I. hegyidandárral.

A Bercsényi-csoport az utászok által helyreállított hídon Nadwornától északra átkelt a folyón, és elfoglalta Tarnowicza Lesnát, ahol csak némi gyalogságot kellett legyűrniük.¹⁰ Poroszlay alezredes vezetésével létrejött az ún. Poroszlay-csoport, amely az 5. gépkocsizó lövészszázalójból állt, némi tüzér és páncélos egységgel megerősítve. Ez a csoport megküzdve a felázott és aláaknázott utakkal, valamint az ellenség utóvédjeivel, estére bevette Kubajowkát.

A Sándor-csoport elérte Majdan Gorny-t, de a csoport zöme elakadt a sáros utakon, összetorlódott és mozgásképtelenné vált.

A Dósa-csoport átkelt a Bystrzyca-Nadwornianskán és Delatyn felé nyomult, hogy felvesse a kapcsolatot a Pruth völgyében előretörő és a várost időközben elfoglaló I. hegyidandárral.¹¹

Április 20-án folytatódott a hadosztály előrenyomulása. E napon már érezhetően erősödött a szovjet erők ellenállása. Különösen a Pruth völgyében védekeztek szívósan a tüzéséggel és aknavetőkkal megerősített kisebb – de gyorsan mozgó, géppisztolyokkal jól ellátott – gyalogos egységek. Ráadásul ezen a napon megkezdődött a Pruth áradása is,¹² a hidakat pedig még a visszavonuló magyar 201. hadosztály robbantotta fel.¹³ Így a tüzéség a nehéz gyalogsági fegyverekkel, és a gépjárművek egy része lemaradt.

A Bercsényi-csoport Parysche és Hawrilowka térségében gyülekezett, és elsősorban a sorainak rendezésével és a gépjárműveinek javításával töltötte az időt.

A Poroszlay-csoport elfoglalta Lanczynt, és Sadzawkát két oldalról elvágvá birtokba vette a Sadzawka-Iwanowce műút egy szakaszát. A Sándor-csoport lezárta a Bednarowkától nyugatra fekvő erdőt.

A Dósa-csoport kivált a 2. páncélos hadosztály kötelékéből és csatlakozott eredeti csapattestéhez, a 2. hegyidandárhoz.¹⁴ Ezen a napon a front más szakaszain is jelentős sikereket értek el a hadsereg alakulatai. A 16. hadosztály csapatai bevették Ottyniát, mintegy 500 foglyot ejtve.¹⁵ Az előrenyomuló magyar csapatok ekkor még képesek voltak meghátrálásra kényszeríteni és üldözni a szovjet utóvédeket.

ÁPRILIS 21-ÉN a Tlumaczyk-Sloboka Lesna-vonal elérése volt a cél. A Poroszlay-csoport visszatért a Sándor-csoportba, amely így átadhatta néhány egységét a Bercsényi-csoportnak. Ezen a napon érkezett meg a hadosztály néhány későn mozgósított alakulata, így az I. gépvontatású közepes tüzérosztály is, amelyet rögtön be is vetettek.¹⁶

A Bercsényi-csoport Majdan Srednyn és Glinkán keresztül tört előre, majd a Swety Jozeftől északra fekvő úton Slobodka Lesna közelébe nyomult az élcsapataival. A 40 mm-es löveggel felszerelt Turán 40-esek egy teljes századát – a 3. közepes századot és a 3/I. zászlóaljzat – megállította két szovjet T-34-es: „...előrenyomulásunk során jelzést kaptunk, hogy T-34-esek cirkálnak az előttiünk emelkedő domb túlsó oldalán. A műút a domb aljában vezetett. A 3. közepes század kapta a parancsot a harcokcsik megtámadására. Páncélosaink legyezőszerűen széthúzódtak már az innenső lejtőn. Mátyus (Mátyássy G. K.) századparancsnok (...) hibázott, mikor csaknem valamennyi tankját a nyílt fennsíkra vezényelte. (...) A két T-34-es a domb pereme mögött keresztbe vezető úton állott, ahol az kisebb bevágáson haladt át. Ezért csupán csak a tornyuk látszott. Derékig mellvédként óvta őket maga a domb. Az egyiknek nyitva volt a felső ajtaja, a kocsiparancsnok távcsővel figyelte a Turánokat. (...) A Turánok egyszerre nyitot-

ták meg a tüzet. (...) Bár a lövések találtak, nem tettek kárt a derékig fedezett orosz kocsikban, mert lepattogtak róluk. A szovjet tiszt még csak nem is húzódott vissza a toronyba. (...) Az oroszok első lövése a mellettem előretört Mérey hadnagy kocsját találta el. Robbanás nélkül szalaadt keresztül rajta. A találatnak olyan hangja volt, mintha üres üveget csaptak volna valami köböz. (...) A töltőlövészt megölte az első találat. A hadnagy menekülés helyett a halott lövést félrenyomva maga tüzelt tovább. Mint a kukorica pattogatásakor a szemek, olyan ártalmatlanul pattogtak lövedékeink az orosz kocsiról. A nyomjelző lövedékek valóságos tűzijátékot rendeztek a két T-34-es körül, de kárt nem tettek bennük. Mérey hadnagy kocsját viszont pillanatok alatt további két találatot kapott és szétrobbant. Egy percen belül már másik négy harckocsink is füstölt. (...) Úgy tűnt, a két tank megsemmisíti az egész századot. A századparancsnok végre visszarendelte a megtámadottakat, hogy mentse, ami még menthető. Ekkor váratlanul hatalmas robbanással a levegőbe repült a szovjet parancsnoki kocsij tornya. A másik gyorsan elhajtott. (...) Az történt, hogy a visszavonuló Turánokra még mindig tüzelő T-34-eseket a műút árkában becsérszte egy honvéd, akinek sikerült kézigránátot dobnia a nyitott tetejű kocsjára. (...) Tettehez halált megvető vakmerőség kellett. Ha a toronyban álló szovjet katona meglátta volna, sorsa biztos halál. Végzete azonban így is beteljesedett, mert a robbanás szétépte őt magát is.¹⁷ A páncélosok megvizsgálták egy kilőtt T-34-est, ami lehangoló eredményt hozott, ugyanis a Turán 40-es a „T-34-est csupán 20 (!) méterről tudta kilőni, de akkor is csak alul, a hernyólánc között. Az viszont 3000 méterről is kilőhette a mi kocsinkat.”¹⁸ A csoport nagy része a nap folyamán a sár fogságába esett.

Az immár újra a Sándor-csoport alá tartozó 5. gépkocsizó lövészzászlóalj elfoglalta Sadzawkát, majd a csoport többi részével egyesülve estére kemény utcai harcok után Iwanowcét is birtokba vették. Súlyos veszteséget okozott az ellenség erős aknavetőtüze

és az ismétlődő partizántámadások a hadtápvonalak ellen.¹⁹

Ollé-Kunos ezredes – a hadosztály tüzéségi parancsnoka – a Lancyótól 12 kilométerre lévő lengyel kastélyban felállított harcállásponton kijelentette Gergelyfy Imre ezredesnek, hogy „a hadosztály teljesen ki van merülve, alig tudja a helyzetet egy napnál tovább tartani.”²⁰

ÁPRILIS 22-én a Bercsényi-csoport védekezésre kényszerült. Mivel a 16. hadosztály még mindig nem volt képes csatlakozni a csoport északi szárnyához, az egység kénytelen volt a bal szárnyát visszakanyarítva megállni. A hézag kitöltésére a hadosztály tartalékában lévő 2. felderítő zászlóalját Molodylowba vezényelték.

A déli órákban a Sándor-csoport alá tartozó 5. gépkocsizó lövészzászlóalj Iwanowcéról indulva támadta Tlumaczykot, a 4. gépkocsizó lövészzászlóalj pedig északról tört a város felé. Azonban mindkét zászlóalj szovjet ellentámadás érte, sőt a 4. gépkocsizó zászlóalj átkarolták, így a támadó csapatok visszavonulásra kényszerültek. Délután az 5. gépkocsizó lövészzászlóalj az 503. német nehézpáncélos-osztály hét Tigrisével megerősítették, majd újra támadást indítottak, de az előrenyomulást csak a 400 frissen telepített szovjet akna felszedése után tudták folytatni. Ezután ismét betörték Tlumaczykba, de a nyugati részen az erős szovjet ellenállás miatt újra elakadtak.²¹

ÁPRILIS 23-ra már nyilvánvalóvá vált, hogy a szovjet csapatok Kolomeát mindenáron védeni fogják. Már nemcsak utóvédharcokat folytattak, hanem megkezdték a szilárd védelmi állások kiépítését. Felvonult az I. Ukrán Front 4. harckocsi-hadseregének 6. gárdahadtestje és a 18. összefegyvernemi hadsereg több alakulata is.²² Az ellenség Kolomeát a Tlumaczyk–K, Rakowczyk–Slobodka Lesna-vonalon védte. Fontos lett volna a támpontrendszer még a kiépülése előtt egy támadással áttörni, azonban a hadosztály

megerősítésére kirendelt 24. gyaloghadosztály alakulatainak többsége még nem érkezett meg, így csak a tüzéségének egy részét – a 22. és a 78. tábori tüzérosztályt – rendelték a páncélosadosztály alá.

Gergelyfy Imre ezredes, a 24. tábori tüzérosztály parancsnoka, Tlumaczyk mellett találkozott a páncélosadosztály parancsnokával, amiről így írt: *„Tervezett tüzelőállásaink közelében, az út mellett várakozva ismét találkoztam Osztovics Ferenc ezredessel, a páncélosadosztály parancsnokával. (...) Rövid beszélgetésünk közben kijelentette, hogy: »Holnap este Kolomeában akarok lenni.« Mindazok után, amit addig láttam és hallottam, ez a kijelentés nem csak túlzottan derűlátónak, hanem egyenesen nevetségesnek hatott.»*²³

A hadosztályparancsnokság ezúttal is kérte, hogy a 24. gyaloghadosztály 12. gyalogezredének egy zászlóaljja a Sándor- és a Bercsényi-csoport, egy zászlóaljja pedig a Bercsényi-csoport és a 16. gyalogshadosztály közti réseket fedezze. A zászlóaljok alárendelése e napon azonban még nem történt meg, holott igen nagy szükség lett volna rájuk. Mivel a támadó magyar egységek mellől gyakran lemaradtak a szomszédos alakulatok, ezáltal nemegyszer pánikot keltettek az erdei hadviselésben járatlan magyar katonák körében a rendre beszívargó szovjet osztagok. A 2. páncélosadosztály három lövész- és egy felderítő zászlóaljja kevésnek bizonyult, így a páncélosok gyakran a kellő gyalogsági támogatás hiányában akadtak el.

A Bercsényi-csoport – a 2. felderítő zászlóaljjal és egy utászszázaddal megerősítve – 13 órakor indította meg a támadását, amely során elfoglalták a műutat lezáró Poharytól délre fekvő hidat, majd a Slobodka Lesnai útkereszteződésért vívtak kemény harcokat. Késő estére ugyan bevették az ott lévő támponttá kiépített gyárat, de a támadás végül kifulladásra ért véget.²⁴

A Sándor-csoport a beígért tüzezalakulatok késése miatt csak 16 óra után indíthatta

meg a támadását Tlumaczyk ellen. Az erős tüztámogatás alatt nyugatról előrenyomuló 5. gépkocsizó lövészzászlóalj sikeresen betört a községbe, de az annak közepén húzódó patak felrobbantott és aknákkal védett hídján már képtelenek voltak átkelni. A 4. gépkocsizó lövészzászlóalj északról szintén benyomult a faluba, de a templomdombnál makacs ellenállást tanúsító védők előbb megállították, majd a Jassyennai-erdőből hátba támadták az alakulatot, amely így a község északi pereméig szorult vissza.²⁵

Szovjet ellentámadás Kolomea előterében (1944. április 24–25.)

ÁPRILIS 24-én a kapott parancsok értelmében a támadás folytatása és a 24. gyalogshadosztály felváltására történő készülés volt a feladat. A bekövetkező események azonban tárgytalanná tették ezen utasításokat, ugyanis megindult a szovjet ellentámadás.

A Sándor-csoport az éjszakai utcai harcok után, kora hajnalban súlyos helyzetbe került. A szovjetek északról az erdőből, keletről a műút mentén, majd a Pruthon átkelve délről támadtak. A műúton harckocsikkal támadó ellenséget a tüzéség – amelyet ekkor már támogattak a 24. gyaloghadosztály újabb tüzérosztályai (23. és 24. tábori tüzérosztály) is – megállította. A többi támadócsoportot is visszaverték, mire a szovjetek beásták magukat, és erős aknatűzzel árasztották el a magyar csapatokat.²⁶

A Bercsényi-csoportnál alakult ki a legnagyobb válság. A Pohary hídig eljutó Mátyássy-század helyzete tarthatatlanná vált, ugyanis az erdőt kellő gyalogsági támogatás hiányában nem tudták megtisztítani, így szovjet páncélos erők maradtak a hátukban, amelyek az utánpótlást lehetetlenné tették. A század visszavonulásra kényszerült, melynek során a magyar Turánok közé szovjet harc-

kocsik álltak be. Ezek az erdőből kiérve azonnal tüzet nyitottak és óriási pánikot idéztek elő.²⁷ A gyalogság menekült, a vonat nagy része elveszett, és a teljes felbomlás fenyegette a csapatokat:

„A jobbra eső ligetben a hadosztály tüzérségéből négy géppontatású 10,5 cm-es Göring-tarack állt tüzelőállásban. (...) Bercsényi odahajtatott, és átvette az üteg felett a parancsnokságot.

– Lövegparancsnokok! Közvetlen irányzásra felkészülni! (...) A tűzcsapást csak a parancsomra lehet megkezdeni! A jobb oldali löveg az első harckocsira, a második löveg a harmadik harckocsira, a harmadik löveg az ötödikre, a negyedik pedig a hetedikre nyisson tüzet! Cél a kerekék között! A köztük lévő kocsikra csak akkor tüzeljenek, ha az elsődleges célt már leküzdötték! Tűzparancsom vétele után a lövegparancsnokok önállóan vezetik lövegük tüzeit! Végeztem!

Csodáltam az ezredes higgadtságát és a rendkívül ügyes tűzparancsot. Tudott dolog volt, hogy ha valaki előtt egy kocsi felrobban, egy pillanatra maga is megbénul. Ezen a módon egyszerre két harckocsit lehetett leküzdeni, vagy legalább kikapcsolni.

Közben a tüzérek 15 páncélgránátot készítettek minden löveghez, ami hatvan lövést jelentett. A lövegparancsnokok felkészültek a gyorstűzre, s mindenki feszülten várt. A tüzérség rendszerint nem látható célokra lő, a lövelemeket az előretolt figyelőállásból kapja. Látható célokra közvetlen irányzással csak ritkán.

Már hallani lehetett a harckocsik motorzóját is. Szokatlan volt számomra a hang:

– Ezredes úr, ezek nem T-34-esek, mert nem klaffognak.

– Mindegy. Vagy megsemmisítjük őket, vagy mi pusztulunk.

A menekülő kocsik hirtelen szétszóródtak a közeledő páncélosok elől. Megjelent az első, a szemközti erdő szélénél, az úton. Távcsővel figyeltem őket. Igazam volt, mert számomra teljesen ismeretlen, egészen lapos,

nagyon hosszú ágyúval felszerelt amerikai páncélosok jöttek. Egyre több harckocsi bújt elő az erdőből. Szerencsénkre sorban álltak, miközben vadul géppuskázták az össze-vissza rohangászó katonákat. Az is előnyünkre volt, hogy a rohangászó embereket figyelték, s nem vettek észre minket. A jól elrejtett lövegek előtt 300-400 méterre kellett elmenniük. Négy-öt kocsi látszott már, az idegek pattanásig feszültek. Én is izgatott lettem:

– Ezredes úr, tüzelnünk kellene már!

Bercsényi nem válaszolt, csak mereven állott, szemén távcsővel. Kibukkant a hetedik kocsi is.

– Tűz! – kiáltott Bercsényi.

A négy tarack csaknem egyszerre tüzelt, három Sherman azonnal fellángolt. A második sorozatra újabb kettő, a harmadik lövés után már nyolc páncélos égett. Az ellenség valószínűleg nem számított már semmiféle ellenállásra. Az első kocsik egymás füstjétől, a hátul jövők az erdőtől nem láttak. A két épen maradt Sherman megfordult, s eltűnt az erdőben. (...) Mint utólag kiderült, nem hús, hanem csak tizenegy kocsi támadott. A legutolsót a még valahol élő lévő nehéz Turánok kilőtték. Sajnos két magyar kocsi is megsemmisült. (...) Becsléseim szerint legalább félezer lehetett a délelőtt áldozatainak száma. Bercsényi hidegvérrel, remekül szervezte meg a tűzrajtaütést. Az oroszok viszont hibáztak, amikor az erdőből kiérve nem fejlődtek azonnal rajvonalba. Ha nem halottak tömege jelezné az eredményt, azt mondhatnám, hogy gyönyörű sakkjátszmát láttam. Zseniális katonai lépés volt Bercsényi akciója.”²⁸

Egyes biztosító egységeket teljesen bekerítették, és csak súlyos harcokban tudtak kitörni. A 2. felderítő zászlóalj Swety Jozeftől keletre, a műúttól északra állt. A csoport megerősítésére idevezényelték a 6. gépkocsizó lövészzászlóaljat és néhány sebtében összehozott harckocsiegységet Jezierski vk. őrnagy vezetésével. Feladatuk a Bercsényi-csoport visszavonulásának biztosítása volt.²⁹

15 órakor a 24. gyaloghadosztály 12.

CSABA (39 M) TÍPUSÚ FELDERÍTŐ PÁNCÉLGÉPKOCSI. A TORONY NYITOTT HÁTSÓ AJTÓJÁBAN JÓL LÁT-SZIK A HÁTRAFELÉ TÜZELŐ GOLYÓSZÓRÓ

gyalogezrede már a hadosztály alárendeltségében indította meg a támadását a 2. felderítő zászlóalj csapatain keresztül. Először a 12/I. zászlóalj tört előre az ezred közvetlen páncéltörő és aknavető osztályok támogatásával, majd a 12/II. és a 12/III. zászlóaljak indultak ellentámadásra a Slobodka Lesnából kivezető műút mentén, illetve az annak két oldalán elterülő erdőkből támadó szovjet csapatok ellen. Az ellentámadás azonban kudarcba fulladt és az egységek visszavonultak.³⁰

ÁPRILIS 25-re virradó éjjel a Sándor-csoportot felváltotta a 24. gyalogoshadosztály 21. és 24. gyalogezrede. Ekkor már egy összehangolt támadás volt készülöben Kolomea ellen. Az 1. hegyvidárnak délről kellett átkarolnia Kolomeát, majd annak repterét bevéve találkoznia a várost északról megkerülő 2. páncélosadosztállyal, amelynek Slobodka Lesnánál gyülekeztetett részeivel kellett volna idáig törnie. A 2. hegyvidárnak a város déli, a 24. gyalogadosztálynak a nyugati részeit kellett bevennie. Mivel e napon még nem fejeződött be a csapatok összevonása, a támadást 26-ára halasztották. A szovjet csapatok további térnyerése azonban alapjaiban kérdőjelezte meg a terv megvalósításának lehetőségét.

A Bercsényi-csoport még mindig visszavonulóban volt, a mocsaras terepen több harckocsit végleg elveszítettek, ugyanis megfelelő vontatók és javítószemélyzet hiányában sorsukra kellett hagyni azokat. A 12. gyalogezred két zászlóalja a Brodsky-Smeredzyna-Bredtheim-vonalon próbált megkapaszkodni, míg a 12/I. zászlóalj a 2. felderítő zászlóaljjal Swety Jozefától délre küzdött. A szovjet előretörést végül Stuka zuhanóbombázók és egy Tigris-szakasz állította meg.³¹ Így a Kubajowkáról átvezényelt 4. gépkocsizó lövészzászlóaljat már nem kellett harcba vetni Swety Jozefnél.

Az 5. gépkocsizó lövészzászlóalj Iwanowcén gyülekezett. Az egység már rendkívüli mértékben „leharcolt” állapotban volt, vezetője Poroszlay alezredes megsebesült és mindössze három tisztje maradt.³²

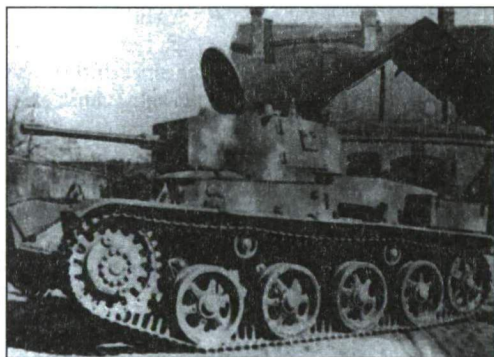
Az elmúlt két nap történései számos hibát és problémát hoztak elő. Az április 17. óta tartó állandó harc, a járhatatlan utak és az ellenség fokozódó ellenállása megtörte a hadosztály lendületét. A gyalogoshiánnyal küzdő páncélosadosztály és a vezérkari főnökség többszöri kérése ellenére a XI. német hadtest csak késve bocsátotta a hadosztály rendelkezésére a 12. gyalogezredet. Ekkor a szovjetek már támadóban, a Bercsényi-csoport pedig visszavonulóban volt, így a gyalogezred már nem tudta biztosítani az elért eredményeket. Több, stratégiaileg fontos pont elveszett. A súlyos helyzet miatt a Sándor-csoportot felváltó 24. gyalogadosztályt azonnal be kellett vetni a tlumaczyki harcokban.

ÁLCÁZOTT NIMRÓD (40 M) PÁNCÉLVADÁSZ ÉS LÉGVÉDELMI PÁNCÉLOSOK TEREPEEN ELŐRETÖRNEK

Támadások Slobodka Lesna ellen (1944. április 26 – május 3.)

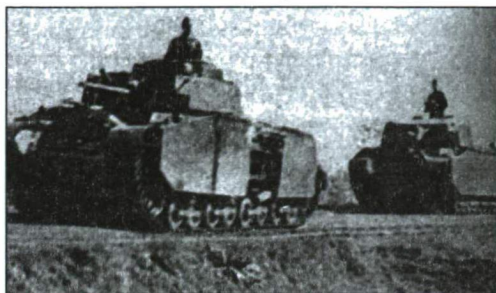
ÁPRILIS 26-án megindult a hadsereg tervezett támadása Kolomea ellen. A támogatásul kirendelt 110. német páncélgránátos zászlóalj késése miatt a páncéloshadosztály támadása – a tüzéségi előkészítés után – 10 óra 30-kor indult meg. A Bercsényi-csoport a Swety Jozef-Slobodka Lesna műút mentén nyomult előre, de a támadás a fokozódó ellenállás és az elaknásított út miatt Swety Stanislau térségében, mindössze egy kilométeres előrenyomulás után elakadt. Bercsényi – oldalainak biztosítására – az északi szárnyán a 4., a déli szárnyán pedig az 5. gépkocsizó lövészzászlóaljat vetette be, a műút két oldalán lévő erdőkön át, ahol azonban képtelenek

TOLDI II MAGYAR KÖNNYŰHARCKOCSI 40 MM-ES LÖVEGGEL, AMELY – BÁR ELŐRELÉPÉST JELENTETT A TOLDI I 20 MM-ES LÖVEGÉVEL SZEMBEN – ELÉGTELENNEK BIZONYULT A SZOVJET HARCKOCSIKKAL SZEMBEN

voltak további térnyerésre. 17 órakor a 110. német páncélgránátos zászlóaljat megtámadták a szovjetek, és egészen Swety Jozefig szorították vissza, ahol végül a csoport többi részeit is be kellett vetni, hogy az ellentámadást megállítsák.³³

A 12/III. zászlóalj a 4. gépkocsizó lövészzászlóaljtól északra támadt, ahol a 16.

PÓTPÁNCÉLLAL FELSZERELT TURÁN II HARCKOCSIK MENETÉBEN

gyalogoshadosztály ismételt lemaradása miatt a 12/II. zászlóaljat is bevetették, különösebb eredmény nélkül. A 12/I. zászlóalj az 5. gépkocsizó lövészzászlóaljtól délre támadt a Kolomija patak mentén, azonban velük már délelőtt minden kapcsolat megszakadt.³⁴ Mint 28-án kiderült, a zászlóalj a 24. gyalogoshadosztály északi szárnyán küzdő 24/I. és 24/II.-es zászlóaljjal elérte Rakowczykot, ahol éjjel is tartották magukat.

18 óra a támadást mindenhol be kellett szüntetni, ugyanis a teljesen felázott talajon a kerekes járművek mozgásképtelenné váltak, így sem a tüzéség, sem az utánpótlás nem tudta követni a támadó csoportokat.

A többi sereget sem tudta teljesíteni a kitűzött célt. A 24. hadosztály alakulatai még mindig Tlumaczykban küzdöttek, így képtelenek voltak Kolomeát megtámadni. A 2. hegyidandár csapatait mintegy 50 szovjet harckocsi rohanta le, aminek következtében súlyos helyzetbe került és rendezetlenül meghátrált. Lakatos így írt erről: „*Csupán egyetlen seregettem, a jobbszárnyon küzdő hegyidandár mondta fel a szolgálatot, tekintettel arra, hogy parancsnoka, Fehér Géza egyszerűen csődöt mondott.*”³⁵ Ennek, valamint a szovjet ellentámadás következtében a Kolomea reпертér elerő – és így a kitűzött támadási célját egyedül teljesítő – I. hegyidandárnak fel kellett adnia állásai egy részét és visszahúzódnia. Ezzel a Kolomea elleni támadás teljes kudarcba fulladt.

ÁPRILIS 27-én 12 óra 35 perckor indult újabb támadásra a Bercsényi-csoport, azonban a tüzéség és a Stuka zuhanóbombázók támogatása ellenére képtelen volt komoly eredményt elérni. Ekkor a szovjetek már „különösen nehéz” tankokat vetettek be.³⁶

A 12/II. és a 12/III. zászlóalj a Bercsényi csoporttól északra támadt, a 16. gyaloghadosztály egységeivel együtt. Azonban a támadó csapatok összekeveredtek, így a gyaloghadosztály 19/II. zászlóalja és a páncélos-hadosztály alárendeltségében lévő 12/II. zászlóalj helyet cserélt.³⁷ A 24. gyaloghadosztály alakulataival Rakowczykig jutó 12/I. zászlóaljat már reggel lerohanta az ellenség, teljesen szétvert maradékai Swety Jozefen és Iwanowcén gyülekeztek.

Ekkorra nyilvánvalóvá vált, hogy a támadás végleg elakadt. A túlerőben lévő ellenséggel szemben további térnyerésre már nem volt esély. A műutat övező erdők és a szovjet aknazárak miatt a harckocsik nem tudtak kibontakozni a támadásokhoz. Gyakorlatilag egy oszlopban voltak kénytelenek előrenyomulni, kitéve magukat az ellenség oldaltüzének. A műút két oldalára kivezényelt 4. és 5. gépesített lövészzászlóalj gyakorlatilag mozgásképtelenné vált a felázott erdei utakon, így képtelen volt kontaktust teremteni a szárnyakon harcoló gyalogsággal. Így szenvedhetett akkora veszteségeket a 12/I. zászlóalj. A csapatok a csaknem két hetes küzdelemben elfáradtak és erősen leharcolt állapotba kerültek, veszteségük 200-300 fő volt zászlóaljanként.³⁸ Elegendő jármű hiányában ráadásul a lőszer- és élelmiszer-utánpótlás is akadozott. A két harckocsizászlóaljból mindössze 7 bevezethető tank maradt, ezeket egy századba osztották és május 3-ig még a frontvonalban voltak mint mozgó tartalék.³⁹

ÁPRILIS 28-án és 29-én a védőkörletek megszervezése folyt. Északon Muzsay ezredes parancsnoksága alatt a 19/II. és a 12/III. zászlóalj, középen a Bercsényi-csoport a 4. és 5. gépkocsizó zászlóaljjal valamint a 3/II.

harckocsi-zászlóaljjal, délen pedig Wolff alvezredes a 2. felderítő zászlóaljjal, a 12/I. zászlóalj részeivel és a hadosztály árkász századával ment védelembe. A tartalékot a Sándor ezredes vezetése alatt lévő 6. gépkocsizó zászlóalj, a 3/I. harckocsizászlóalj – korábban a Bercsényi-csoport része –, és a 209. német utászászlóalj képezte. Jelentősebb harccselekmény ezeken a napokon nem történt, kölcsönös felderítéseket folytatott mindkét fél, amely során a magyar felderítők megállapították, hogy a szovjetek támpontszerű erődítési munkálatokat végeznek, és Slobodka Lesnánál nagyobb páncélos erőket csoportosítanak.⁴⁰

ÁPRILIS 30-án újabb átszervezések történtek. A 6. gépkocsizó lövészzászlóalj leváltotta a 110. német páncélgránátos zászlóaljat és a 4. gépkocsizó lövészzászlóaljat, amely alakulatok Bredtheimen és Nova Wiesen gyülekeztek. Megtörtént a 12/II. és 19/II. zászlóaljak visszavezénylése a 16. gyaloghadosztály és a páncélos-hadosztály között. Bredtheimbe beérkezett egy 3 Párducból és 8 Pz. IV-ből álló német páncélosegység, melyet alárendeltek a hadosztálynak. A 12/I. zászlóalj pedig még aznap éjjel leváltotta az 5. gépkocsizó lövészzászlóaljat, mely Swety Jozefen tartalékba került.⁴¹

MÁJUS 1-jén von Büнау tábornok – a XI. német hadtest parancsnoka – Majdan Sredniben tájékoztatta a hadosztály parancsnokságát a további tervekről. Ekkorra a front már szinte mindenhol megmerevedett. A VI. hadtest csapatai feladták Kutyt és Kosowot és a VII. hadtest alakulatai is megrekedtek Obertyn előterében. Lassan elkezdett megszilárdulni az arcvonala. A német vezetés azonban még a további támadást erőltette. A terv értelmében május 2-án Tlumaczyknál a 24. gyaloghadosztály és a 19. páncélos-hadosztály, északon Poharynál a 16. gyaloghadosztály támad. A páncélos-hadosztály feladata lesz lekötöni a szovjet erőket, majd május 3-án Slobodka Lesnát megtá-

madni. A páncélosadosztály személyi veszteségei április 30-ig: 61 tiszti és 1550 legénységi sebesült és halott, valamint 80 %-os veszteség következett be a harcjármű-állományban.⁴² Ez a szám azonban jóval több, mint amit ugyanez a tájékoztató május 15-én az április-májusi harci időszakra veszteségment megad, így vagy téves az adat, vagy pedig a hadosztálynak alárendelt alakulatok – elsősorban a 12. gyalogezred – veszteségeit is beleszámították a teljes veszteséglistába.

MÁJUS 2-án megindította támadását a 24. gyaloghadosztály 21. gyalogezrede ill. a német 19. páncélosadosztály 73. páncélgránátos ezrede, amelyekhez északon a 2. felderítő zászlóalj is csatlakozott. A hajnali 4 órakor indított támadás során bevették Tlumaczykot, a tőle keletre lévő erdőt és a Pruth jobb partján fekvő Kniazdwor nyugati és déli részét. A támadókat azonban a szovjet ellenlékések Tlumaczyk keleti szegélyéig szorították vissza, míg a 16. hadosztály támadása elmaradt.⁴³

Ezen a napon a 2. páncélosadosztály alárendeltségébe került a 196. német gyalogezred és a 81/I.-es német ködvető osztály is, de bevetésükről csak a XI. hadtestparancsnokság dönthetett.⁴⁴

MÁJUS 3-án megindult a páncélosadosztály támadása, amelyet a 81/I. német ködvető osztály is támogatott. A támadás célja a Slobodka Lesnai útkereszteződés volt. Előbb 5 óra 30-kor a 12/II. és 12/III. gyalogzászlóalj támadt északon, majd 5 óra 45-kor a Sándor-csoport – 6. gépkocsizó lövészászlóalj, 110. német páncélgránátos zászlóalj, a 209. német utászászlóalj, a 3/I. harcokocsizó zászlóalj és a 24/III. zászlóalj – is megkezdte előrenyomulását. A Stukák és két Tigriszázad által is támogatott támadás a kezdet után elakadt, míg az északon támadó gyalogzászlóaljoknak sikerült elérniük és lezárniuk a műutat. A sikerek továbbfejlesztésének érdekében átcsoportosították az alakulatokat. A 12/II. és a 12/III. zászlóalj közé a 4.

gépkocsizó lövészászlóaljat, a 12/III. zászlóalj és a 6. gépkocsizó lövészászlóalj közé pedig a 2. felderítő zászlóaljat vezényelték.⁴⁵ Sikerült elérni a Slobodka Lesnai műutat és kilenc löveget is zsákmányoltak.⁴⁶ Az ellenség jól kiépített támpontrendszere és a szovjet harcokocsik ellentámadása miatt azonban a támadást le kellett állítani. Néhány helyen még így is elérték a jassyeni erdő keleti szegélyét.

A támadás kifulladásával gyakorlatilag befejeződtek a hadosztály nagyszabású támadásai, ezután már az elért pozíciók megtartása, ill. az arcvonal minél kedvezőbb kialakítása – kisebb, helyi jellegű támadásokkal – volt a cél.

Az utolsó támadások és a hadosztály kivonása

MÁJUS 4-én Model vezértábornagy a hadosztályparancsnok harcálláspontjára érkezett, ahol a hadosztály eddigi működését kiválóan értékelte. A tábornagy ígéretet tett a hadosztály felváltására, átképzésére és átfegyverzésére. Kifejtette, hogy a hadsereg-csoport fő feladata kijutni a síkságra a Kárpátok előteréből, valamint a fontos keletnyugati útvonalak biztosítása. A páncélosadosztály feladata a védelem lett.⁴⁷ A 12. gyalogezredet felváltotta a 196. német gyalogezred (68. német hadosztály),⁴⁸ a 110. német páncélgránátos zászlóalj kilépett a hadosztály kötelékéből, míg a 4. gépkocsizó lövészászlóalj Bredtheimben gyülekezett.

8 óra 45-kor a Sándor-csoport déli szárnyán lévő 2. felderítő zászlóalj a 24. hadosztály egységeivel újabb támadást indított, amelyhez csatlakozott a 6. gépkocsizó lövészászlóalj is. A támadás délben – lényeges eredmény elérése nélkül – elakadt, ugyanis az erős – beásott harcokocsikkal támogatott – szovjet védelmen képtelenek voltak áttörni.⁴⁹

MÁJUS 5-én a 12. gyalogezred felváltotta

a felderítő zászlóaljat, és a még harcoló gépkocsizó lövészalakulatokat. A parancsnokságot Sándor Istvántól Muzsay Ferenc ezredes, a 12. gyalogezred parancsnoka vette át. Mivel tudomása volt arról, hogy a 81/I. ködvető osztály alárendelése 19 órakor megszűnik, ezért 15 óra 45-kor még egy támadással próbálkozott. A támadás jól indult, de mintegy 1000 méteres előretörés után a műúttól délre szovjet ellentámadást kaptak, amely 500 méterre viaszorította őket. Miután további térnyerésre nem láttak esélyt, megkezdődött a csapatok beásása.⁵⁰

MÁJUS 6-án von Büнау a hadosztály-parancsnokságon kijelentette, hogy a nagy-szabású támadások helyett kisebb vállalkozásokkal kell az arcvonalat kiegyenesíteni. A 81/I. ködvető osztályt kivonták, a fronton jelentős harccselekmény nem történt.⁵¹

MÁJUS 7-én megérkezett az I. hadsereg parancsa, melynek értelmében az egész hadseregnek védekeznie kell. A 2. páncéloshadosztályt hadsereggközvetlen alakulatként Nadworna és Tysmieniczany körzetébe vonják ki, a kivonás időpontjáról azonban a XI. német hadtest intézkedik.

MÁJUS 11-ig csak kisebb felderítések, járőr-vállalkozások voltak, amelyek során nyilvánvalóvá vált, hogy az ellenség a kezdetben támpontszerű védelmét szilárd és összefüggő állásrendszerre fejleszti.

Ezen a napon a 12. gyalogezred indított támadást – még a páncéloshadosztály alárendeltségében – a 24. gyalogezred részeivel. A cél a Kolomija-patak elérése és a jedlynai erdő elfoglalása volt. A 12/I. zászlóalj a sűrű bozotos terepen mintegy 200 métert tört előre, amikor a 24/II. zászlóalj lemaradása miatt oldaltűzbe került. A helyzetet végül a német 196. páncélgránátos ezred egy százada stabilizálta, akik a Kolomija patak elérése után beásták magukat.⁵²

A páncélos-hadosztály támadása a május 3-i kudarc után teljesen elakadt. Az ezután indított helyi vállalkozások néhány száz mé-

teres előrenyomulást értek csak el, azt is igen nagy véráldozatok árán. Ezekről az arcvonalkiigazító vállalkozásokról Lakatos így ír: „*Model ... továbbra is helyi előretöréseket követelt, főleg ott, ahol a térképen egy-egy beugró frontszakaszt látott. (...) Csapatsemléim fő célja az volt, hogy az elrendelt támadásokat a helyszínen fekezzem, s elrendeljem, hogy az arcvonalat feltüntető térképeken egyenes vonalakat rajzoljanak be.*”⁵³

MÁJUS 12-én a 24. gyaloghadosztály parancsnoka átvette az irányítást a 2. páncélos-hadosztály frontszakaszán is, így a 12. gyalogezred visszakerült eredeti alakulatához. Erre a frontszakaszra kerültek a 101. német vadászadosztály és a 68. német gyaloghadosztály alakulatai is. A 24. hadosztály alárendeltségében maradt az I. gépvontatású közepes tüzerosztály, és rövid ideig a 2. gépvontatású könnyű tüzerosztály és az 52. légvédelmi tüzerosztály is.⁵⁴

MÁJUS 13-án megtörtént a páncélos-hadosztály kivonása és az új elhelyezési körletekbe való irányítása. A hadosztály kilépett a XI. német hadtest alárendeltségéből és Solotwina, Nadworna, Cucylow körzetébe vonult, ahol mint hadsereggközvetlen tartalék álltak rendelkezésre. Ezzel a hadosztály első harci bevetése véget ért.

JEGYZETEK

¹ Tapasztalati jelentés a 2. pc. ho. 1944. IV. 13. – VIII. 1. közti harcairól. HL. Mikrofilmtár VKF. 634/el. hdm. csf. – 1944 (Továbbiakban: Tapasztalati jelentés) 4–5. és Harctudósítás a 2. pc. ho. Nadworna–Tlumaczyk–Slobodka Lesna-i harcairól 1944 IV.13–V.14-ig *Hadtörténelmi Levéltár* (továbbiakban: HL.) VKF 634/hdm.–1944. (a továbbiakban: Harctudósítás) 4–5.

² A m. kir. 2. páncélos-hadosztály harcából I. – tp– (A tanulmányi csoport közleménye). *Hadak útján*. 1957. június–július (a továbbiakban: –tp I.–) 16.

³ RUGONYI GYÖRGY: A m. kir. 2. pc. ho. hősí harcai Nadvornánál. In: Adonyi Ferenc: *A ma-*

gyar katoná a második világháborúban. Klagenfurt, 1954. (Továbbiakban: Rugonyi) 188–189.

⁴–tp I.–16.

⁵Ludvigh 11.

⁶KEMÉNY GYÖRGY: Egy páncélos hadnagy naplója az 1944-es galíciai és dél-erdélyi harcokról valamint az angol hadifogságról 1944–1945. *HL. Tgy.*: 3216. (Továbbiakban: Kemény) 14.

⁷–tp I.–16.

⁸Tapasztalati jelentés 10.

⁹Harctudósítás 6.

¹⁰Kemény 16.

¹¹A m. kir. 2. páncélosadosztály harcaiból II. – tp – (A tanulmányi csoport közleménye) *Hadak útján.* 1957. augusztus (a továbbiakban:– tp.II.–) 16.

¹²Tájékoztató a katonai helyzetről. VKF 1. oszt. *HL. Mikrofilmár* (a továbbiakban: VKF Tájékoztató) 1944. IV. 20.

¹³KISBARNAKI FARKAS FERENC: *A Tatárhágó visszatanulmányozása.* Buenos Aires, 1952. (a továbbiakban: Farkas) 10.

¹⁴Harctudósítás 7.

¹⁵PÁVA ISTVÁN: *Ország a hadak útján.* Magyarország és a második világháború. Pécs, 1996. 260.

¹⁶– tp – II. 18.

¹⁷CSERNAVÖLGYI ANTAL: *Az aranycsillag rabjai.* II. kötet. *HL. Tgy.* 3156. (Továbbiakban: Csernavölgyi) 146–148.

¹⁸Csernavölgyi 5.

¹⁹Ludvigh 12.

²⁰GERGELYFY IMRE: *Háborús napló.* *HL. Tgy.* 3287. 6.

²¹Harctudósítás 9.

²²Bene–Szabó 28.

²³Bene–Szabó 39.

²⁴–tp– II. 18.

²⁵Harctudósítás 10.

²⁶Harctudósítás 11.

²⁷Kemény 17.

²⁸CSERNAVÖLGYI ANTAL: *Az aranycsillag rabjai.* Dombóvár, 1994, 249–251.

²⁹Harctudósítás 12.

³⁰Bene–Szabó 29.

³¹Kemény 14.

³²Ludvigh 14.

³³Harctudósítás 13–14.

³⁴Harctudósítás 14.

³⁵LAKATOS GÉZA: *Ahogy én láttam.* Budapest, 1992. (A továbbiakban: Lakatos) 97.

³⁶Harctudósítás 14. – Az idézet Friedrich őrnagytól, a 110. német páncélgránátos zászlóalj parancsnokától származik – minden bizonnyal Sztálin I.-es harckocsikról beszélt – (a szerző).

³⁷Harctudósítás 14.

³⁸Harctudósítás 16.

³⁹Kemény 19.

⁴⁰Harctudósítás 15–16.

⁴¹Harctudósítás 16.

⁴²VKF Tájékoztató 1944 VI. 1.

⁴³Bene–Szabó 33.

⁴⁴Harctudósítás 17.

⁴⁵Harctudósítás 17–18.

⁴⁶HUSZÁR LÁSZLÓ: *Visszaemlékezés a nyíregyházi M.Kir. 12. honv. gyalogezred harcaira.* 1944. márc.–1945. jan. *HL Tgy.* 3231. 9.

⁴⁷Harctudósítás 18.

⁴⁸Bene–Szabó 35.

⁴⁹Harctudósítás 19.

⁵⁰Bene–Szabó 35. és Harctudósítás 19–20.

⁵¹Harctudósítás 20.

⁵²Bene–Szabó 36.

⁵³Lakatos 101.

⁵⁴CSIMA JÁNOS: *Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és tevékenységének tanulmányozásához 1938–1945.* Budapest, 1961. 222.